

героїзм, патріотизм та завзятість сербського народу у їхній боротьбі проти ворогу. Відсутність матеріального забезпечення армії Сербії не вплинула на її моральну стійкість, котра вважалася запорукою успіху сербів. Одним з провідних кореспондентів газети "Одеський листок" у 1914 році був полковник Генерального штабу Збройних сил Російської імперії П. Андрианов. У своїх статтях він завжди підтримував сербів та декілька разів наголошував на відданості й силі духу сербського народу. Водночас, оцінюючи шанси на перемогу, П. Андрианов, як досвідчений військовий, досить об'єктивно спрогнозував подальший розвиток ситуації на Сербському фронті. У цілому матеріали газет підросійської України є невичерпним джерелом інформації про події на фронтах Першої світової війни та потребують подальшого їх вивчення.

Джерела та література

1. Зайончковский А. М. Первая мировая война / А.М. Зайончковский. – СПб.: Полигон, 2000. – 878 с.
2. Корсун Н. Балканский фронт мировой войны 1914 – 1918 гг. / Н. Корсун: Воениздат НКО СССР, 1939. – 124 с.
3. Писарев Ю.А. Тайны первой мировой войны. Россия и Сербия в 1914 – 1915 гг. / Ю.А. Писарев – М.: Наука, 1990. – 218 с.
4. Шевченко С.І. Українська доля Нової Сербії. Історичні нариси з минулого Кіровоградщини (Кіровоградщина в українсько-сербських зв'язках (1775–2002)) / С.І. Шевченко – Кіровоград: ПВЦ "Мавік", 2004. – 168 с.
5. Кострикова Е.Г. Русская пресса и дипломатия накануне первой мировой войны, 1907 – 1914. / Е.Г. Кострикова / РАН. Ин-т рос. истории. – М., 1997. – 176 с.
6. Энциклопедический словарь: [в 86 т.] / Под ред. И.Е. Андреевского; Изд.: Ф.А. Брокгауз (Лейпциг), И.А. Ефрон (СПб.). – СПб.: Семеновская типо-литография (И.А. Ефрона): Т. 21А (42): Нэшвилль – Опацкий. – 1897. – 481 – 957 с.
7. Андрианов. Борьба на берегах Дуная и его притоков / П.Андрианов // Одесский листок. – 1914. – 4 октября. – С.1.
8. Андрианов П. Народ-герой / П.Андрианов // Одесский листок. – 1914. – 16 октября. – С.1–2.
9. Из Сербии [Повідомлення] // Одесский листок. – 1914. – 5 ноября – С.3.
10. Андрианов П. На сербском фронте / П.Андрианов // Одесский листок. – 1914. – 10 ноября. – С.1.
11. На австро-сербском театре [Повідомлення] // Одесский листок. – 1914. – 12 ноября. – С.2.
12. На австро-сербском театре [Повідомлення] // Одесский листок. – 1914. – 16 ноября. – С. 3.
13. На австро-сербском театре [Повідомлення] // Одесский листок. – 1914. – 25 ноября. – С.3.
14. На австро-сербском театре [Повідомлення] // Одесский листок. – 1914. – 29 ноября. – С.3.
15. Андрианов. Отвоение сербами Белграда / П.Андрианов // Одесский листок. – 1914. – 4 декабря. – С. 1 – 2.
16. Мнение сербского дипломата / [Автор невідомий] // Одесский листок. – 1914. – 8 декабря. – С. 2.
17. На сербском театре. Миссия кн.Трубецкого [Повідомлення] // Одесский листок. – 1914. – 8 декабря. – С.2.
18. Ответная речь королевича Александра [Повідомлення] // Одесский листок. – 1914. – 8 декабря. – С.2.

Черник С. Д. Военное противостояние Австро-Венгрии и Сербии в 1914 году на страницах газеты "Одесский листок".

На основе материалов газеты "Одесский листок" раскрываются события войны, которую развязала Австро-Венгерская империя против Сербского королевства в августе 1914 года. Особенное внимание уделено корреспондентским материалам полковника Генерального штаба Вооружённых сил Российской империи П. Андрианова. Он описывал не только боевые действия, характеризовал состояние подготовки враждующих сторон, но и раскрывал собственное понимание противостояния двух государств, пробовал дать оценку отдельным фактам. Освещена роль публикаций одесской газеты в формировании общественного мнения Юга Украины.

Ключевые слова: Сербское королевство, Австро-Венгерская империя, Первая мировая война, газета "Одесский листок", корреспондент.

Chernik S. D. Military confrontation of Austria-Hungary and Serbia in 1914 as covered by Odesskiy Listok newspaper.

The events of the war waged by the Austro-Hungarian Empire against the Kingdom of Serbia in August 1914 have been disclosed as covered by Odesskiy Listok newspaper. A special attention has been paid to the reports by Pavel Andrianov, Colonel of the Russian Army Headquarters, who gave the description of military developments as well as properly characterised level of readiness for the confronting sides and attempted to give his estimation to certain facts. The role of the newspaper articles in public opinion formation within Southern Ukraine has also been well researched.

Keywords: Kingdom of Serbia, Austro-Hungarian Empire, World War I, Odesskiy Listok newspaper, reporter.

УДК 327"1914/1918"(73)

Г. І. Казаков

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА В. ВІЛЬСОНА (1914–1918 рр.): СПРОБА ІСТОРІОГРАФІЧНОГО АНАЛІЗУ

У статті здійснено аналіз радянської та пострадянської історіографії з проблематики зовнішньополітичних відносин США у роки Першої світової війни (1914-1918 рр.). Виокремлено ряд напрямків, в межах яких працювали та працюють нині науковці. Акцент зроблено на висвітленні у науковій літературі американо-німецьких відносин у роки Першої світової війни. Здійснено характеристику сучасного стану вітчизняної історіографії з окресленої у темі проблеми.

Ключові слова: Перша світова війна, В. Вільсон, зовнішня політика, історіографічний доробок.

Перша світова війна ознаменувалась виходом Сполучених Штатів Америки на світову арену. Відбувається налагодження відносин США з усіма провідними світовими державами; тимчасово держава навіть позбавляється позаблокового стану. Ключову роль у поданих зрушеннях відіграв двадцять восьмий президент США – В. Вільсон. У цьому контексті актуальним постає вивчення висвітлення зовнішньополітичної діяльності саме В. Вільсона у історичній літературі, адже незважаючи на наявність значного масиву досліджень, присвячених політиці В. Вільсона, у вітчизняній історіографії на сьогодні не існує жодної праці, де був би систематизований поданий доробок.

Метою поданої статті – здійснити спробу аналізу радянської та пострадянської історіографії з проблем зовнішньої політики В. Вільсона у роки Першої світової війни (1914-1918 рр.).

Вивченням історіографії зовнішньої політики В. Вільсона у роки Першої світової війни займаються усі дослідники, сферою інтересів яких є постать В. Вільсона. Проте кожен з них приділяє досліджуваній нами проблемі різний обсяг матеріалу: від одного абзацу до кількох десятків сторінок. Зокрема, досліджувана нами проблема висвітлюється у роботах А. Лінка, Т. Бейлі, А. Пушкарьова, А. Уткіна, А. Степури, В. Фісанова та інших.

Аналіз історіографічного доробку дозволив нам виділити два основні напрямки, які ми умовно назвали прорадянський (східний) та проамериканський (західний).

До завершення Другої світової війни у Радянському Союзі практично не цікавились проблемами зовнішньої політики США у роки Першої світової війни. Вказана тема була висвітлена лише у кількох книжках, які до того ж були перекладами іншомовних видань. Першим подібним дослідженням була робота Р. Беккера “Вудро Вільсон. Мировая война. Версальский мир” [1], у якій автор на наявному матеріалі проаналізував внесок постаті американського президента у перемогу Антанти та розбудову повсякденного світу. Однак, дослідник керувався незначною кількістю джерел, які були наявні у ЗМІ та з промов президента, через що дослідження не висвітлювало значний масив аспектів зовнішньої політики США у роки війни.

Певний брак джерел спостерігається і в роботі В. Беллі “Борьба за Тихий океан” [2], яка була присвячена відносинам США з державами Дальнього Сходу. Автор зазначав, що США були географічно відокремлені від передових країн західної Європи та Японії, держава змогла скористатися всіма перевагами свого економічного і політичного становища і в міжвоєнний період стала відігравати не останню роль на міжнародній арені.

Подальший розвиток радянської історіографії з проблем зовнішньої політики В. Вільсона у роки Першої світової війни відбувається і з завершенням Другої світової війни. Інтерес до теми обумовлювався наростанням конфронтації між США та СРСР та початком “холодної війни”. Як наслідок, у радянській історіографії намагались показати В. Вільсона, як персону, яка сприяла розвитку громадянської війни та налаштував світове суспільство проти Радянської Росії.

У цілому, радянську історіографію цього періоду ми можемо поділити на ту, яка була видана до 1985 р., та ту, яка була написана та опублікована у 1985-1991 рр., коли за умов перебудови та гласності відбулось певне зрушення для більш об'єктивного висвітлення проблеми.

Серед дослідників першого виокремленого нами періоду, найбільш повно зовнішню політику В. Вільсона охарактеризована у роботах З. Гершова [3; 4; 5]. Першим комплексним дослідженням історика стала монографія ““Нейтралитет” США в годы первой мировой войны” [3]. Вже з самої назви, де слово “нейтралитет” береться у лапки, простежується, що дослідник притримувався думки, що ніякого нейтралітету уряд США в умовах війни не дотримувався, а всі його дії були спрямовані на отримання світового панування. У згаданій праці більш детально окреслюються європейська політика США 1914-1917 рр., аналізується економічна складова. Особливо автор акцентує увагу на відносинах США та Німеччини. Однак, існує в ній і ряд недоліків. В першу чергу, це вузька джерельна база дослідження. Американські джерела майже не використовуються, автор більше звертає увагу на праці класиків марксизму. По-друге – значна заідеологізованість праці, причиною чого також є “холодна війна”.

У більш пізній своїй праці “Вудро Вільсон” [4], дослідник розглядає зовнішню політику американського президента, як спробу перетворити Сполучені Штати в імперіалістичну державу. Автор намагається обґрунтувати тезу, що політика В. Вільсона була повністю залежною від американських монополій, а сам президент не мав на неї ніякого впливу. У розділах, присвячених періоду Першої світової війни, акцент робиться на політиці президента щодо Німеччини та Росії, як головних ворогів США на шляху світового панування. У ході дослідження З. Гершов приходить до висновків, що своїми діями В. Вільсон чимало сприяв подальшому зростанню економічної могутності США, перетворенню їх у фінансовий центр світу. Наполегливо домагався світового лідерства Сполучених Штатів. Проте, провалився на всіх своїх зовнішньополітичних напрямках.

Проблемам американсько-російських відносин у роки Першої світової війни присвячені і роботи Р. Ганеліна [6]. Автор зосередив увагу, головним чином на міждержавних зв'язках, частково приділивши увагу відношенню різних суспільних верств Росії до США до політики своїх держав, а також реакції в Америці на хід революційного процесу в Росії. При цьому, відносини між США та Російською імперією розглядаються крізь призму двох імперіалістичних держав, які ставлять на перше місце владу та гроші, відсуваючи потреби населення на задній план.

Найбільш яскравий прояв антиамериканської позиції ми зустрічаємо у дослідженні Н. Полетики “Возникновение Первой мировой войны (июльский кризис 1914 г.)” [7]. Хоча зовнішній політиці В. Вільсона у цій роботі приділено небагато уваги, автор вказує, що винуватцем війни були саме США, які прагнули шляхом зіткнення двох протилежних блоків вийти світовим лідером. Дослідник зосереджує увагу на

відносинах між США та Німеччиною, вказуючи, що незважаючи на економічну підтримку цієї країни "США прийняли рішення не допустити перемоги свого головного противника Німеччини над Антантою" [7, с. 578]. Також, дослідник зазначає, що при обранні зовнішньополітичного курсу, В. Вільсон притримувався позицій впливових монополістів, зокрема Дж. Моргана та Дж. Рокфелера.

Схожою з Н. Полетикою позиції дотримувались у своїх роботах К. Виноградов [8], Б. Козенко [9; 10; 11]. Дослідники наголошували, що демократія була лише візуальною спробою прикрити антигуманну політику Сполучених Штатів, а сама держава була готова вступити у війну у будь-який момент. Причиною ж затягнутості цього вступу була невирішеність сторони, яку слід підтримати, адже невірний вибір міг призвести до поразки у війні.

Одних із важливих результатів праці радянських істориків стала колективна монографія "Мексиканская революция 1910-1917 года и политика США" [12], що являється першою спробою в радянській науці узагальнити широке коло питань пов'язаних з даною проблемою, показати на фоні мексиканської революції агресивну політику США по відношенню до Мексики. Важливе місце у роботі відводилось "Телеграмі Циммермана". Дослідниками вказувалось, що вона була сфальсифікована, аби поширити серед населення антинімецькі настрої.

На початку 1980-х рр. починають публікуватись перші радянські праці, присвячені питанням історіографії зовнішньої політики В. Вільсона у роки Першої світової війни. Зокрема, у роботах А. Пушкарьова [13], В. Малахаєва [14] здійснюється аналіз американського ("буржуазного") доробку окресленої проблеми. Радянські дослідники приходять до висновку, що у США відбувається прикрашення власної історії. Дослідники акцентують увагу на висвітленні участі США в антирадянській кампанії.

Видаються в СРСР у цей період і іноземні праці, проте лише ті, які показують політику В. Вільсона, як "підступну" та "залежну від монополій". Зокрема, подібної позиції притримується британський історик В. Готліб [15].

За умов перебудови 1985-1991 рр., починається переоцінка минулого і спроби створення нової історіографії історії 1914-1918 рр. Однак, в цілому, в історичній літературі залишається спроба показати В. Вільсона, як особу, яка підтримувала війну та намагалась її затягнути.

Особливу цінність серед робіт цього періоду представляє дослідження А. Уткіна "Дипломатия Вудро Вильсона" [16]. Автором здійснено комплексне вивчення усіх векторів зовнішньої політики США у роки Першої світової війни. Значний акцент робився на відносинах між США та Німеччиною у сфері дипломатії та економіки. Дослідником наголошується, що В. Вільсон, прагнучи досягти світового панування штовхає країну до участі в першій світовій війні та до антирадянської інтервенції.

Більш нейтральної позиції дотримується Г. Севостьянов, який у другому томі "История США" [17] виокремлює кілька розділів для аналізу зовнішньої політики В. Вільсона у роки війни. Науковець вважає, що уся зовнішня політика президента обумовлювалась зовнішніми факторами: фінансові магнати, Конгрес, політичні суперники, зокрема Т. Рузвельт. З метою збереження влади, В. Вільсон був вимушений провадити політику на два фронти: в підтримку Антанти та країн Троїстого пакту. Наростання ж антивоєнних настроїв у державі призвело до необхідності вступу у війну на боці Антанти.

Ставлення американських правлячих кіл до Радянської Росії в 1918 р. було розглянуто в статті В. Малькова [18], який спирається на документи з архівів США та аналізує ключовий за значенням документ – секретну аналітичну записку консультанта держдепартаменту США А. Куліджа (травень 1918 р.) про ситуацію в Росії в цей період і варіантах політики Сполучених Штатів по відношенню до неї.

Розпад СРСР призвів до певного переосмислення в російській історіографії, усіх проблемних питань Першої світової війни, у тому числі і зовнішньополітичної діяльності В. Вільсона. Однак, зберігається і певна заідеологізованість, притаманна ще радянській історіографії, причиною цього явища було те, що дослідники в першу чергу звертають увагу на доробок попередників ніж на наявні джерела.

Одним з перших російських дослідників, хто спробував оцінити політику В. Вільсона з нейтральної сторони був В. Шацко [19; 20]. Досліджуючи проблеми підводної війни він робив акцент на відносинах США та Німеччини. Науковцем було виокремлено два періоди американсько-німецьких відносин: 1) період посередництва – коли США виконувала функції посередника між ворогуючими блоками; 2) період війни – коли в умовах необмеженої підводної війни, уряд США був вимушений вступити у війну на боці Антанти з метою захисту власної держави та громадян. Автор аналізує еволюцію поглядів В. Вільсона та його оточення відносно необмеженої підводної війни у різні хронологічні етапи Першої світової.

Суттєвий внесок у вивчення зовнішньої політики В. Вільсона зробив В. Романов [21; 22; 23; 24; 25]. Сферою інтересів дослідника є еволюція зовнішньополітичних орієнтирів США за правління В. Вільсона, особливо в умовах Першої світової війни. Акцент робиться на відносинах з Великобританією та Німеччиною та політику відносно Радянської Росії. Інші вектори зовнішньої політики виокремлюються поверхово. При цьому, варто зазначити, що в роботах простежуються і певні радянські мотиви, зокрема, В. Романов розглядає зовнішню політику В. Вільсона, як спробу встановлення Сполученими Штатами світової гегемонії.

Певні прояви радянської історіографії ми зустрічаємо і праці А. Уткіна "Первая мировая война" [25], у якій дослідник акцентує увагу на тому, що президент, наголошуючи на мирних переговорах, в реальності не прагнув швидкого завершення війни та надавав військової допомоги обом блокам з тією метою, аби затягнути військовий конфлікт у Європі. Важливу роль у монографії відведено політиці В. Вільсона щодо Німеччини, її еволюції за умов війни. Науковець наголошує, що саме німецька політика, особливо проголошення необмеженої підводної війни на початку 1915 р., призвело до виходу США на світову арену.

У сучасній російській історіографії найбільш опрацьованою є проблематика взаємовідносин В. Вільсона з Великобританією. Згаданій тематиці присвячені дисертаційні дослідження А. Зирянова та Д. Усатюка, ряд

статей А. Скиба [27; 28; 29]. У дисертаційному дослідженні Д. Усатюка "Політика США в отношении Великобритани в 1914-1918 гг.: морская блокада Германии и "свобода морей" [29] аналізується політика двох держав відносно Німеччини, еволюцію поглядів лідерів США та Великобританії, зовнішньополітична позиція В. Вільсона щодо Німеччини.

Робота А. Зирянової [27] складається з двох частин. У першій дослідниця аналізує дипломатичну взаємодію Сполучених Штатів і Великобританія у роки Першої світової війни, у другій – російське питання в американо-англійських відносинах в 1914-1918 рр. Загалом, А. Зиряною, здійснюється спроба комплексного аналізу основних проблем американо-англійських відносин в 1914-1918 рр., розглянутих у контексті глибинних зрушень у системі міжнародного порядку.

Політику адміністрації В. Вільсона стосовно Мексики досліджує А. Манухін [30; 31; 32]. Два розділи його дисертаційної роботи присвячені саме періоду Першої світової війни. Важливий акцент робиться на зміні в політиці стосовно Мексики за умов оприлюднення "телеграми Циммермана". Дослідник вказує, що прагнення Німеччини використовувати Мексику як плацдарм для підривної діяльності проти союзників посилювало неприязнь до режиму Карранси, який сприймався як прогерманський, антиамериканський і недозволено радикальний. Багато американських політиків вірили, що навіть нова Конституція була прийнята під впливом Німеччини, на яку режим мав намір спертися в разі її перемоги у війні, підірвавши англо-американські позиції в Мексиці. Порівнюється політика В. Вільсона стосовно мексиканського питання в порівнянні з його попередниками.

Дисертаційне дослідження Р. Пеньковець "Політика Вудро Вільсона в освещении российской периодической печати, 1912 – первая половина 1917 гг." [33] присвячене вивченню зовнішньої політики В. Вільсона крізь призму російського періодичного друку. Автором аналізуються роль США в питаннях підводної війни, дипломатична і миротворча діяльність президента, зростання економічної могутності Сполучених Штатів за умов війни. Дослідник, вказуючи на різні підходи, стосовно висвітлення зовнішньої політики США вказує, що аналіз російських газет дозволяє усвідомити позиції різних полюсів (консервативного, ліберального, демократичного) стосовно до політики США, зрозуміти схожість і відмінність думок з даного питання протилежних груп російського суспільства [33, с. 12].

Зовнішню політику В. Вільсона щодо Великобританії та Німеччини висвітлює у ряді статей В. Согрін [34].

У вітчизняній українській історіографії на сьогодні не має комплексних досліджень присвячених зовнішній політиці В. Вільсона. Подана проблематика, лише починає розроблятися. Дослідженню зовнішньополітичних орієнтирів В. Вільсона, присвячені праці В. Фісанова [35; 36], у яких досліджено політику США щодо Австро-Угорщини на різних етапах Першої світової війни. В його роботах показано еволюцію американської зовнішньополітичної стратегії й тактики у Центральній та Східній Європі. Значну увагу приділено ролі президента США В. Вільсона у виробленні політичного курсу в регіоні. Проаналізовано відомі "14 пунктів" Вільсона, зокрема ті, що безпосередньо стосувалися долі багатонаціональної Габсбурзької монархії та народів, що її населяли.

Важливий внесок в дослідження даного питання зробив Б. Гончар. У статті "Питання про "Відповідальність" за виникнення Першої світової війни 1914-1918 рр. у висвітленні мемуарної літератури" [37] розкривається розстановка сил напередодні війни, а також позиції країн, у тому числі США, щодо початку Першої світової війни. Наголошується, що на початку війни США в цілому симпатизували західноєвропейським країнам, проте домінувало прагнення зберегти нейтралітет. Вільсон, шокований руйнівним характером конфлікту і стурбований його можливими несприятливими наслідками для США у разі затягування військових дій, спробував виступити в якості посередника. Його кінцевою метою було досягнення "миру без перемоги". Миротворчі зусилля не увінчалися успіхом, головним чином через те, що обидві сторони не втрачали надію перемогти у вирішальній битві. Тим часом США все глибше вгрузали в суперечці про права нейтральних країн на море. Великобританія контролювала обстановку на Світовому океані, дозволяючи нейтральним країнам здійснювати торгівлю і одночасно блокуючи німецькі порти. Що в свою чергу відіграло не останню роль у розвитку Першої світової війни.

Також досліджувана проблематика висвітлюється в контексті робіт присвячених Першій світовій війні або історії дипломатії у першій половині ХХ ст. У цьому плані найбільш змістовними є праці М. Марущак, Л. Мицик, С. Троян [38; 39; 40].

Таким чином, проведений аналіз радянської та пострадянської історичної літератури дозволив нам виділити два основні напрямки, які ми умовно назвали прорадянський (східний) та проамериканський (західний). Відповідно до першого з них зовнішня політика американського президента розглядалась крізь призму прагнення США заволодіти усім світом та перетворити усі наявні держави у напіврабський стан. Дослідниками, які працюють у поданому напрямку робляться акценти на співпраці США з урядом Німеччини а самого В. Вільсона зображають, як персону, яка сприяла розвитку громадянської війни та налаштував світове суспільство проти Радянської Росії. Поданого напрямку дотримувались практично усі науковці у СРСР та беруть за основу більшість сучасних російських дослідників. Згідно з другим напрямком, в рамках якого у СРСР працювали К. Виноградов, В. Мальков, а у сучасній Росії – В. Согрін, В. Романов, зовнішня політика В. Вільсона розглядається, крізь призму "захисту світової демократії" та прагнення американського президента побудувати "світ без війни". При цьому, науковці не оминають і питання взаємовідносин США та країн Троїстого пaktu, зокрема Німеччини. З розбудовою незалежної української держави відбувається спроба переосмислити радянський доробок шляхом залучення нових джерел, зокрема раніше недоступних американських. Вагомий внесок у розробку досліджуваної проблеми зробив В. Фісанов, який вивчав зовнішню політику В. Вільсона в контексті взаємовідносин США та Австро-Угорської імперії. Проте в цілому, подана тема лише починає розроблятися на вітчизняному рівні. Сучасні українські дослідники намагаються

переосмислити радянський доробок шляхом залучення нових джерел, зокрема раніше недоступних американських.

Перспективою подальшого дослідження є вивчення англо-американської історіографії з проблем зовнішньої політики США у роки Першої світової війни (1914-1918 рр.).

Джерела та література

1. Беккер Р.С. Вудро Вильсон. Мировая война. Версальский мир / Р.С. Беккер. – М., 1923. – 451 с.
2. Белли В. Борьба за Тихий океан: Политическо-стратегический очерк / В. Белли. М.: Государственное издательство отдел военной литературы, 1929. – 230 с.
3. Гершов З.М. "Нейтралитет" США в годы первой мировой войны / З.М. Гершов. – М.: Изд-во социально-экон. лит-ры, 1962. – 243 с.
4. Гершов З.М. Вудро Вильсон / З.М. Гершов. – М.: Мысль, 1983. – 335 с.
5. Гершов З.М. США и европейские нейтральные страны в 1917-1918 гг. / З.М. Гершов // Американский ежегодник. 1972. – С. 63-87
6. Ганелин Р. Россия и США: 1914-1917 гг. Очерки истории русско-американских отношений / Р. Ганелин. – Ленинград: Издательство "Наука", 1969. – 421 с.
7. Полетика Н. Возникновение Первой мировой войны (июльский кризис 1914 г.) / Н. Полетика. – М.: Издательство социально-экономической литературы "Мысль", 1964. – 606 с.
8. Виноградов К.Б. Вудро Вильсон в дни войны и мира / К.Б. Виноградов, В.В. Сергеев // Новая и новейшая история. – 1975. – № 5-6. – С. 101-131
9. Козенко Б.Д. "Тотальная демократия" в США (1914-1918 гг.) / Б.Д. Козенко // Вопросы истории. 1983. – № 9. – С. 106-118.
10. Козенко Б.Д. О "мирном наступлении" В. Вильсона (1916 – 1917 гг.). / Б.Д. Козенко // Ист. Исследования. – 1998. – Вып. 2. – С. 184-195.
11. Козенко Б.Д. О кампании "готовности" в США (1914-1917) / Б.Д. Козенко // Новая и новейшая история. – Выпуск 3. – 1977. – С. 22-45
12. Альперович М. Мексиканская революция 1910-1917 года и политика США / М. Альперович, Б. Руденко. – М.: Издательство социально-экономической литературы, 1958. – 332 с.
13. Пушкарёв А.С. Т.Бейли о дальневосточной политике В.Вильсона (1913-1920 гг.) / А.С. Пушкарёв // Вопросы всеобщей истории и историографии. Томск, 1983. – С. 58-69
14. Малахаев, В. И. Американская буржуазная историография о причинах вступления США в первую мировую войну и политике американской делегации на парижской мирной конференции 1919 г. / В. И. Малахаев. – Дис...канд. ист. наук. – Томск, 1982.
15. Готлиб В. Тайная дипломатия во время первой мировой войны / В. Готлиб; пер. с англ. В. Альтшулер, В. Готовицкая – М.: Издательство социально-экономической литературы, 1960. – 604 с.
16. Уткин А.И. Дипломатия Вудро Вильсона / А.И. Уткин. – М.: Международные отношения, 1989. – 319 с.
17. Севостьянов Г. История США [1877-1918]: у 4-х т. / Г. Севостьянов. – М.: Издательство "НАУКА", 1985. –Т. 2. – 601 с.
18. Мальков, В. Л. Кто "за" и кто "против". "Великие дебаты" в США по вопросу об интервенции против Советской России (новые документы) / В.Л. Мальков // Первая мировая война: дискуссионные проблемы истории. – М., 1994. – С. 165-179.
19. Шацилло В.К. Президент Вильсон: от посредничества к войне (1914-1917 гг.) / В.К. Шацилло // Новая и новейшая история. 1993. № 6. – С. 69-87
20. Шацилло В.К. США и подводная война Германии в 1914-1918 годах / В.К. Шацилло // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://historystudies.org/2012/07/shacillo-v-k-ssha-i-podvodnaya-voyna-germanii-v-1914-1918-godax/>
21. Романов В.В. В поисках нового миропорядка: внешнеполитическая мысль США (1913–1921 гг.): Монография / В.В. Романов. – М.–Тамбов: Изд-во ТГУ им. Г.Р. Державина, 2005. – 504 с.
22. Романов В.В. Вудро Вильсон и эволюция внешнеполитических традиций США в 1913-1921 гг. / В.В. Романов // США: становление и развитие национальной традиции и нацио-нального характера: Материалы VI науч. конференции ассоциации изучения США / Отв. ред. А.С. Манькин, Е.Ф. Язьков. – М.: Изд-во МГУ им. М.В. Ломоносова, 1999.
23. Романов В.В. Начальный этап формирования внешнеполитической программы администрации Вудро Вильсона / В.В. Романов // Внешняя политика США в первой половине XX века: Межвуз. сб. науч. трудов / Отв. ред. В.К. Фураев. – СПб.: Образование, 1996. – с. 53-69
24. Романов В.В. Профессор в роли дипломата: Пол Рейнш и китайская политика США в период президентства Вудро Вильсона / В.В. Романов // Вестник Тамбовского университета. Сер. Гуманитарные науки. – Тамбов: Изд-во ТГУ им. Г.Р. Державина, 2011. – Вып. 12 (104). – С. 780-785
25. Романов В.В. Вудро Вильсон и внешнеполитическая мысль США. 1913-1921 / В.В. Романов. – Автореферат дис. .канд. ист. наук. – СПб., 1994. – 22 с.
26. Уткин А. Первая мировая война / А. Уткин – М.: Алгоритм, 2001. – 362 с.
27. Зырянова А. В. Американско-английские отношения в годы Первой мировой войны: Проблемы истории и дипломатии: автореф. дис. на получение науч. степени к.и.н.: спец. 07.00.03. – Всеобщая история (соответствующего периода) / А.В. Зырянова. – Киров, 2004. – 20 с.
28. Скиба А.Ю. У истоков атлантизма: попытка англо-американского сближения в 1913–1919 гг. / А.Ю. Скиба // Американистика: актуальные подходы и современные исследования. – Вып. 5. –2013. – С. 325-335.
29. Усатюк Д.В. Политика США в отношении Великобритании в 1914-1918 гг.: Морская блокада Германии и "свобода морей"): автореф. дис. на получение науч. степени к.и.н.: спец. 07.00.03. – Всеобщая история (соответствующего периода) / Д.В. Усатюк. – Томск, 2002. – 20 с.
30. Манухин А. Формирование внешнеполитического курса администрации В.Вильсона по отношению к мексиканской революции (1913-1915 гг.) / А. Манухин // Историческая и социально-образовательная мысль. – 2012. – № 1. – С. 60-63.
31. Манухин А. Карательная экспедиция генерала Першинга в Мексику (1916-1917): причины, ход и последствия / А. Манухин // Латинская Америка. – 2012. – № 9. – С. 39-52
32. Манухин А.А. Реакция США на революционные преобразования в Мексике: от невмешательства к вооруженным интервенциям (1910-1920 гг.): автореф. дис. на получение науч. степени к.и.н.: спец. 07.00.03. – Всеобщая история (новое и новейшее время) / А.А. Манухин; Москва, Московский государственный университет им. М.В. Ломоносова – М., 2013. – 28 с.

33. Пеньковец Р.В. Политика Вудро Вильсона в освещении российской периодической печати, 1912 – первая половина 1917 гг.: автореф. дис. на получение науч. степени к.и.н.: спец. 07.00.09. – Историография, источниковедение и методы исторического исследования / Р.В. Пеньковец. – Казань, 2001. – 20 с.
34. Согрин В. Вудро Вильсон в американской внешнеполитической традиции / В. Согрин // Американский ежегодник. – 2013. – С. 34-59
35. Фісанов В.П. Політика США щодо Австро-Угорщини у роки Першої світової війни : Автореф. дис... д-ра іст. наук: 07.00.02 / В.П. Фісанов; Чернів. держ. ун-т ім. Ю.Ф. – Чернівці, 2000. – 39 с.
36. Фісанов В. Програне суперництво (США та Австро-Угорщина у Центральній Європі в роки Першої світової війни) / В. Фісанов. – Чернівці : Золоті литаври, 1999. – 261с.
37. Гончар Б.М. Питання про "Відповідальність" за виникнення Першої світової війни 1914-1918 рр. У висвітленні мемуарної літератури / Б.М. Гончар // Наукові записки історичного факультету Київського нац. університету ім. Т. Шевченка . – 2004 . – Том 6 . – С.43-51 .
38. Марущак М.Й. Історія дипломатії ХХ століття: Курс лекцій / М.Й. Марущак. – Львів: Видавництво "Бескид Біт", 2003. – 304 с.
39. Мицик Л. Дипломатія країн Антанти в роки Першої світової війни / Л. Мицик // Перша світова війна в долях народів Європи і світу: зб. наук. статей. – 2014. – С. 186-194
40. Перша та Друга світова війна в історії людства (до 100-річчя до початку Першої і 75-річчя початку Другої світових воєн): Монографія / Наукова редакція д.і.н. проф. С. С. Трояна. – К. : ДП "НВЦ "Пріоритети", 2014. – 316 с.

Казаків Г. І. Внешняя политика В. Вильсона (1914-1918 гг.): попытка историографического анализа.

В статье осуществлен анализ советской и постсоветской историографии по проблематике внешнеполитических отношений США в годы Первой мировой войны (1914-1918 гг.). Выделены ряд направлений, в рамках которых работали и работают ныне ученые. Охарактеризовано состояния отечественной историографии по обозначенной в теме проблемы на данный момент.

Ключевые слова: Первая мировая война, В. Вильсон, внешняя политика, историографические наработки.

Kazakov G. I. Foreign Woodrow Wilson (1914-1918): attempt to historiographical analysis.

The article analyzes the Soviet and post-Soviet historiography of US foreign relations issues in the First World War (1914-1918 gg.). Author determined number of areas within which to work and are now scientists. Done characterization of the current state of national historiography outlined in the theme issue.

Keywords: World War I, Woodrow Wilson, foreign policy, historiographical legacy.

УДК 373

О. А. Бакалець

СРІБНІ АКЧЕ КРИМСЬКОГО ХАНСТВА В СКЛАДІ МОНЕТНИХ СКАРБІВ ПОДІЛЛЯ XV – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XVII ст.

Автор статті, досліджуючи обіг грошей на теренах Поділля у XV–XVI ст., зупиняється на малодослідженій проблемі перебування срібної монети Кримського ханства на подільському ринку в період пізнього середньовіччя. В розвідці використані нові знахідки татарських монет, які зберігаються у фондах Вінницького обласного краєзнавчого, Меджибізького та Барського історичних музеїв, в приватних колекціях.

Ключові слова: аспр, акче, Кримське ханство, Османська імперія, ас-Султан, хан, династія Гіреїв, Б. Претвич.

Історія Кримського ханства багата і різноманітна. Вона пов'язана з створенням, в умовах занепаду Золотої Орди в першій половині XV ст., потужного Кримського ханства за часу правління Хаджі-Гірей бен Гіяс ад-Діна (1433–1434/1443–1466). Ця держава (з 1475 р. як васал турецького султана) проіснувала в Криму 358 років. За наказом Катерини II у 1783 р. ханство було ліквідоване. У 1944 р. за наказом Й. Сталіна 191 тисяча кримських татар насильно були переселені до Узбекистану та Казахстану. У 1991 р. з проголошенням незалежності України та Автономної Республіки Крим в її складі, більшість татар повернулися на свою історичну Батьківщину. Але на початку 2014 р., в умовах анексії Криму Російською Федерацією, становище кримськотатарського та українського населення півострова серйозно погіршилося.

Проблемі поширення, використання та фальшування на території України монет Кримського ханства приділяли увагу сучасні нумізмати К. Хромов [19], І. Хромова [20], А. Бойко-Гагарін [6], Ю. Зайончковський [9], Є. Карлов [11], Г. Козубовський [12], Р. Шуст, В. Зварич [10], А. Олещук [14].

Так, А. Бойко-Гагарін у своїй розвідці "Фальшиві монети у Кримському ханстві" здійснив опис та зробив спробу класифікувати фальшиві монети ханів династії Гіреїв [6, с. 25–32], А. Олещук у 2005 р. зробив детальний аналіз одного із найбільших скарбів кримськотатарських монет пізнього середньовіччя, який зберігається у Феодосійському музеї грошей [14], а Є. Карлов в журналі "Нумізматика і фалеристика" за 2003 р. опублікував детальну зведену таблицю "История Крымского ханства в монетах" [11, с.12-15].

В умовах занепаду Золотої Орди в середині XV ст. в Північному Причорномор'ї та на Кримському півострові виникає нова татарська держава – Кримське ханство (1425–1783). Під час боротьби за